

Tlegenova, G. (2024). Kazak ve Türk dillerinde "ak" ve "kara" renklerinin anlamlarının karşılaştırmalı analizi, *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 191-200.

KAZAK VE TÜRK DİLLERİNDE "AK" VE "KARA" RENKLERİNİN ANLAMLARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ*

Gulnur TLEGENOVA**

Öz: Makale, Kazak-Türk dillerindeki "ak" ve "kara" renklerinin bilişsel karakterini, çalışma tarihini, benzerliklerini ve farklılıklarını yansıtmaktadır. Dünyanın dilsel anlamını temsil etmede ilgili dillerdeki renk adlarının işlevini belirleme amacı sağlanmıştır. "Ak" ve "kara" kelimelerinin etimolojisi analiz edilmiş, Kazakça ve Türkçede "ak" ve "kara" renklerinin kullanımının anlamsal ve sembolik anlamı açıklanmıştır. Kazak ve Türk kültürü geleneklerinde "ak" ve "kara" renklerin anlamları incelenmiştir. Kazak ve Türk mitolojisinin ritüellerinde, inançlarında, geleneklerinde kontrastı temsil eden akromatik renklerin, "ak" ve "kara" renklerinin anlamsal ve sembolik önemi ortaya çıkmaktadır. Her iki ulusun dünya görüşünde "ak" ve "kara" renklerinin iyinin ve kötünün sembolleri olarak çağrışımsal bir anlamı tespit edilmiştir.

Çalışmada karşılaştırmalı tarihsel analiz, genelleme, anlamsal analiz, bilişsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Özellikler, benzetmeler, atasözleri, deyimler, hikâyeler, eski Türk boylarının geleneklerinin araştırılmasının esasları, kurgu ve süreli basın sayfalarından elde edilen veriler kullanılmıştır.

Atasözlerde, ünlü şairlerin dizelerinde ve hikâyelerinde geçen "ak ve kara" renklerinin anlamları ortaya çıkarıldı. Son bölümde ise Kazak ve Türk dillerinin inançlarında "ak" ve "kara" arasındaki benzerlikler ortaya konulmuştur.

Makalenin konusu, iki ülke arasındaki dilsel, kültürel, bilişsel ortak konuları belirleyen çalışma alanını genişletme amacı açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Renk, ak, kara, sembolizm, akromatik, mitoloji.

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE "WHITE" AND "BLACK" COLOURS' MEANINGS IN KAZAKH AND TURKISH LANGUAGES

Abstract: The article shows the cognitive nature of colours "white" and "black" in Kazakh-Turkish languages, the history of research, similarities and differences. The aim was set to determine the function of colour names in related languages in the representation of the linguistic picture of the world. The etymology of the words "white" and "black" has been analysed and the semantic and symbolic meaning of word uses created by the combination of words "white" and "black" in Kazakh and Turkish languages has been revealed. The meanings of "white" and "black" colours in the traditions of Kazakh and Turkish culture have been studied. In the main part the semantic and symbolic meaning of contrast achromatic colours, "white" and "black" colours in Kazakh and Turkish mythology, traditions, beliefs and customs is revealed. It is established that "white" and "black" colours are associated in the worldview of both people as symbols of good and evil.

* Bu çalışma "Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesinde Renk adları Üzerine mukayeseli Bir Araştırma" adlı yayımlanmamış doktora tezinden üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, gunya_85@mail.ru

In the study were used comparative historical analysis, generalization, semantic analysis and cognitive analysis methods. Moreover were used characteristics, analogies, proverbs, idioms, stories, the principles of researching the traditions of ancient Turkish tribes, fiction and data which is obtained from periodical press pages.

The meanings of "white" and "black" colours found in proverbs have been revealed verses of famous poets and stories. In conclusion part were determined the similarities of "white" and "black" in the beliefs of Kazakh and Turkish languages. The advantages of "white" and "black" have been revealed in that they are colours harmonious with closely related to each other. The topic of the article is relevant in that it aims to increase the amount of research aimed at identifying common linguistic, cultural and cognitive issues between the two countries.

Keywords: Color, white, black, symbolism, achromatic, mythology.

Sembollerin ortaya gelmesi çevreden, yaşam tarzından, geleneklerden, kültürden, herhangi bir insanın dünya görüşünden etkilenir. Bunun nedeni, doğamızın, günlük yaşam etiğimizin renklerle yakından bağlantılı olmasıdır. Renk, insanlığın bilincini, eylemlerini, davranışlarını ve düşüncelerini doğrudan etkileyen tek olgu olduğu için, insan yaşamında özellikle önemli bir rol oynar. Yeryüzünü renksiz, boyasız hayal etmek bile mümkün değildir. Genel olarak doğa, şafak, akşam karanlığı, dalgalı denizler, yüksek dağlar, berrak göller ve yeşil ormanlar, gökyüzündeki güzel bulutlar ve güneş ışığı, yağmur sonrası gökkuşağı, hayvanlar, bitkiler, çiçekler, her şey çeşitliliği, benzersiz renkleri ile ayırt edilir, bu nedenle doğaya güzellik katmaktadır. Her rengin kendine ait anlamları vardır. Ve her milletin dünya görüşündeki çeşitli renklere dair farklı görüş ve inançları vardır. Her milletin bilincinin renkleri nasıl algıladığına, atalardan kalan görüş ve geleneklere göre değişir. Bir milletin dünya görüşü ve gelenekleri, renk ismine çok önem veriyorsa, bazı milletler renklere çok fazla önem vermeyebilir. Ancak Kazak ve Türk halklarının gelenek ve hurafelerinde renk sembolizminin çok özel bir yeri vardır. Her renk adı kişi üzerinde farklı bir etki yarattığı için sıcak ve soğuk olarak ikiye ayrılabilir.

Türk halkı çok eski çağlardan beri renklere önem vermiş, bunu kendi gelenekleri veya hurafeleriyle ilişkilendirmiştir. Halkımızın ortak atasözleri ve bazı özellikleri bunu doğrulamaktadır. Birbiriyle yakından bağlantılı ve hâlâ uyum içinde olan iki renk vardır. Onlar siyah ve beyazdır. Siyah ve beyaz akromatik renklendir. Milletler arasında halklar bu iki rengi iyinin ve kötünün sembolü olarak tanımlamış, birbirine zıt renkler olarak değerlendirmişlerdir.

Ak (Beyaz), bütün renkleri bünyesinde barındırdığı için birlik ve saflığın sembolü olmuştur. Beyaz renk, birlik ve şeffaflık idealini yansıtmakta olup masumiyet, zafer, barış, temizlik, dürüstlük, teslimiyet ve merhametin de sembolü olarak kabul edilir. Beyaz renk, evrensel bakış açısıyla ölümsüzlük anlamına da gelir. (Öztürk, 2015, s. 14).

Kara (Siyah) beyazın zıtlığıdır. Işığın yokluğudur. Siyah, iyi ve kötü, gündüz ve gece, yin ve yang, yaşam ve ölüm gibi doğal ikilemlerin "diğer" rengidir. Siyah, her birimizin doğasında bulunan derin uyuşmazlığın sembolüdür. Yas, pişmanlık ve suçluluğu simgeleyebilir. (Öztürk, 2015, s. 14). Ancak aynı zamanda derin bir dinlendirici sessizlik, sonsuzluk ve yapısal gücü de simgeleyebilir. Bu iki renk birbiriyle yakından ilişkilidir ve dolayısıyla insan hayatını etkiler. Siyah ve beyazın diğer renklerle karşılaştırıldığında Türk dilli halkların geleneklerinde özel bir kullanımı vardır. Öyleyse Kazak ve Türk dillerinin geleneklerini doğrudan etkileyen bu iki rengi karşılaştıralım.

1. Kazak ve Türk Dillerindeki "Ak (Beyaz)" Rengi

Çağımızda her milletin değer veren, nitelik taşıyan renginde bir ismi vardır. Açıkçası, Türk halkları özellikle beyazlara ilgi duyuyor. Beyaz rengini düşündüğümüzde aklımıza hemen saflık, masumiyet, mutluluk, adalet, güzellik, sevgi, nezaket, özen, dürüstlük, masumiyet gibi iyi özellikler gelir. Çünkü Kazak halkı beyaz rengi iyiliğin simgesi olarak tanımlıyor. Bu nedenle zihnimiz beyaz gördüğünde sadece iyi şeyleri hayal etme eğiliminde

olur. Beyaz renk herkes tarafından rahatlıkla kabul edilebilir. Beyaz rengin kişi üzerinde sıcak bir etkisi vardır ve pozitif enerji yayar. Aynı zamanda karanlıkta da ışığını parlattır ve dünyayı aydınlatır.

Milletimiz çok eski zamanlardan beri beyaz rengi gelenekleriyle, hurafeleriyle ve inanışlarıyla ilişkilendirmiştir. Birçok Kazak geleneğinde beyaz rengin önemli bir yer tuttuğunu görüyoruz. Kızını büyütüp yabancı bir ülkeye gönderirken, hatta bir yaşında çocuğunu dünyaya getirirken bile yeni hayattaki yeni adımlarına zemin hazırlamış, onu sadece güzel şeylerle cesaretlendirmişti.

Kazak halkının beyaz renkle ilgili çeşitli ifadeleri vardır. Örneğin, "Ak jaulıktı ana", "Ananın ak sütü", "Akka Kudai jak", "Ak tuienin karnı jarılğan kün", "Ak peyil", "Ak niyet", "Ak mol bolsyn", "Ak jol", "Ak bata", "Ak konil", "Ak neke", "Ak bosaga", "Ak suiek", "Ak ui", "Ak bilek", "Ak boz at", "Ak kuba", "Ak kiiz", "Ak jürek", "Ak sakal", "Ak beşik", "Sütten ak, sudan taza", "Agynan jarılı", "Ak bulak", "Ak dastarhan" ve diğerleri. Bunların hepsi olumlu izlenimler ve sadece iyi niyetleri ifade ediyor. Bahsi geçen tabirlerin her birinin kendine has anlamı, kullanım yeri ve belli bir amacı vardır. Örneğin "Akka Kudai kak" ifadesinden beyaz rengin samimiyeti temsil ettiğini görebiliriz. Kazak halkımızın bazı mutlu günlerde "Ak tuienin karnı jarılğan kün" dediğini duyuyoruz. Bu, beyaz bir devenin kurban edilmesi ve köyün sevinçle dolması sırasında ortaya çıkan bir ifadedir. Beyaz deve nadir bulunduğundan halk arasında değerli kabul edilir. Hastanelerdeki doktorların önlükleri de beyaz olduğu için halkımız onlara "Ak halattı abzal jan" diyordu. Kazak geleneğinde dini açıdan bakıldığında kişi öldüğünde ve son yolculuğuna çıktığında beyaz bir beze sarılarak defnedilir. Buradaki amaç "hiçbir şeyi saf haliyle karışık bırakmamaktır." Bu nedenle insanlarımızda beyaz renk kutsal ve mukaddes bir renk olarak kabul edilmektedir.

2. Ak Rengin Mitolojik ve Kültürel Anlamları

Ak Ana: Yaratma ilhamını veren dişi ruh, bilgelikle eşdeğerdir. (Özdemir, 2019, s. 415).

Ak şamanlar: İyi ruhlarla bağlantıya geçtiği bilinen kişiler, göksel figürlerle/iyi ruhlarla ilgilidir (Çoruhlu, 2002, s.190)

Beyaz renk: Göğe ait ya da iyilik tanrıları olarak gruplandırılacak tanrıların hepsiyle ilgili çeşitli uygulamalarda karşımıza çıkar. (Yıldız, 2020, s. 42-43).

Su unsuru: Beyaz renk, su unsuru ile beraber anılan yapısı nedeniyle dişil bir karaktere sahiptir. (Yıldız, 2020, s. 42-43).

Yaşam kaynağı: Süt de beyazdır, dolayısıyla beyazın hayat ile ilgili imgelemi çok kuvvetlidir. (Özdemir, 2019, s. 414-415).

Aksu: Altay Türkçesi'nde cennet anlamına gelir. (Özdemir, 2019, s. 414-415).

Cennet: Altay 48 Türklerinde cennette, sütle dolu bir göl veya denizin varlığından bahsedilir (Toker, 2009, s. 62-63).

Kutsal dağ: Tunguzlarda Kutsal dağın etrafının süt ile çevrili olduğu bilinmektedir. (Yıldız, 2020, s.46).

Tanrıların görünümü: Tanrıların rüyada beyaz giysiyle göründüklerine dair bir inanç vardır. (Yıldız, 2020, s.46).

Hızır ve Ak-Sakallı kocalar: Kaşgarlı Mahmut'a göre ak-sakal veya ak-sakallı deyimini yalnızca Oğuz'lar tarafından söylenen bir sözdür. Diğer Türkler Ak-sakallıya "Ürüng sakal" diyorlardı. Ancak, sonradan öyle olmamıştı. Ürüng sözü adeta kaybolmuştu. Diğer Türkler'de de "ak sakallılar" meclisi bir kurum olarak çok önemli bir rol oynuyordu. (Yıldız, 2020, s.43).

Uluğ Türk/Türk: Oğuz Kağan'ın bakanlarından biriydi, aksakallı, kır saçlı, tecrübeli, kâhin özelliklerine sahip biriydi.

Korkut-Ata: Dede Korkut da, ak sakallı bir kocadır. Türkler sakalı sevmezler. Ancak aklık ve sakallılık Korkut Ata gibi büyük kocalar ve velilerin sembolüdür (Toker, 2009, s. 62-63).

Kazaklarda gelinlik: Gelin olmanın işareti, beyaz başörtüsüdür (Küçük, 2010, s. 43).

Bu anlamlar, beyaz rengin Türk kültüründe önemli bir yere sahip olduğunu ve çeşitli sembolik anlamlar taşıdığını göstermektedir.

İnsanlar, varoluşlarından bu yana evreni anlama ve yorumlama isteği duymuşlardır.

Bu yorumlama ve açığa çıkarma hissi, kültürel özelliklere göre değişse de renk yorumlamaları arasında kültürlerarası ortaklıklar bulunmaktadır. Türkler, tarih boyunca savaş, göç ve ticaret gibi kültürel aktarımların yoğun olduğu milletlerarası ilişkilerde aktif rol oynamışlardır. Bu nedenle Türk kültür ve medeniyeti, geniş bir düşünce yelpazesinden günümüze ulaşmıştır. Türkler, doğayı, nesnelere ve renkleri sembolleştirerek onlara derin anlamlar yüklemişlerdir. Hemen hemen her rengi inançsal, tarihsel, sosyolojik ve kültürel boyutlarıyla sembolleştirerek renklere derin anlamlar katmışlardır. Beyaz (ak) renk, Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir ve genellikle samimi ve olumlu düşüncelerin temsili olarak görülür. (Yıldız, 2020, s.48).

Beyaz ve siyah renkler Türk mitolojisinde de önemli bir temadır. Beyaz renk onlar için yüksek bir anlam taşır; saflığı, dürüstlüğü, büyüklüğü, mükemmelliği, bilgeliği, cömertliği, nezaketi, yardımseverliği ve saygıyı gösterir. Onlar için beyaz, büyüklük bağlamında üst düzey bir memurun arketipi ile eş anlamlıdır. Halk hikâyelerinde kahraman, karşısına çıkan beyaz saçlı yaşlı bir adam, yolu gösteren bilge bir adam olarak kabul edilir. Aynı zamanda düzgünlük, kanunilik, yaşlılık, doğruluk anlamına da gelen beyaz renk, Türkler için çeşitli özellikler göstermektedir. Türk halkının dünya görüşünde de beyaz renk aynı zamanda egemenliğin sembolüdür. Beyaz elbise giymek Mani dininin bir işareti olarak kabul ediliyordu. Rahipler ayrıca her zaman beyaz elbiseler ve şapkalar giyerlerdi. Türkler ilk zamanlarda bile savaşa giderken beyaz bayrak sallıyor, beyaz elbise giyiyor, beyaz ata biniyor ve şehit düşüyorlardı.

Türk geleneğinde kız evlendikten sonra düğünde beyaz bir elbise giyerek yeni bir hayata girer. Buradaki beyaz renk yeni bir başlangıç anlamına geliyor. İkinci olarak beyaz renk denge, tarafsızlık ve adalet anlamlarıyla ilişkilidir. Ayrıca beyaz renk aynı zamanda güzellik ve çekicilik anlamına da gelir. Bütün güzel prenslerin beyaz atları olduğuna inanılırdı. Beyaz ise kurtarıcı anlamına gelir. Ferahlığı, açıklığı ve aydınlığı anlatır. Özellikleri açısından beyaz renk genellikle güzel ve kendine güvenen, çok düşünen insanlar tarafından giyilir. Beyaz renk aynı zamanda kişinin yaşından çok daha genç görünmesini sağlar. Beyaz renk barışın bayrağı olarak kabul edildi. Ferahlığı, açıklığı ve aydınlığı anlatır. Özellikleri açısından beyaz renk genellikle güzel ve kendine güvenen, çok düşünen insanlar tarafından giyilir. Beyaz renk aynı zamanda kişinin yaşından çok daha genç görünmesini sağlar. Beyaz renk barışın bayrağı olarak kabul edildi. Beyaz rengin insanı strese girdiğinde sakinleştirdiğine dair görüşler de var.

3. Kazak ve Türk Dillerindeki "Kara (Siyah)" Rengi

İnsanlar tarafından kutsal kabul edilen beyaz rengin aksine gizem ve gizemlerle dolu olan siyah rengin anlamını keşfedelim. Siyah klasik bir renktir.

Aynı zamanda kara geceyi ve ölümü, büyüü, yasadışı faaliyeti, kanunları çiğnemeyi, düzensizliği, tehlikeyi, direnişi ve fedakarlığı sembolize eder. Folklorda kara dev, kara şeytan, kara iblis, sarı başlı kara yılan ve kara karga olarak karşımıza çıkar. Kara koyun kurban etmek dini anlayışa bağlıdır. Siyah, olumlu yönlerden ziyade olumsuz içerikle temsil ediliyor. (Aitova, 2005, s. 33)

Siyah, birçok ülkenin kültür ve geleneklerinde bulunan ve çeşitli amaçlarla kullanılan evrensel bir renktir. Kazak dünya görüşünde siyah renk iki açıdan incelenebilir. Siyah büyüü

bir renktir. Batılı ülkelerin geleneklerinde siyah renk ölümün sembolüdür.

A. Kaidarov "Sırğa tolı tür men tös" adlı eserinde siyah rengin "üzüntü", "zor hayatın sertliği", "zulüm" anlamına geldiğini yazmıştır. (Kaidarov, 1986, s. 65)

Siyah renk aynı zamanda karanlığın, çelişkinin, kara gücün, kötülüğün, zulmün, kederin, korku ve terörün, mistik gücün, tehlikenin simgesidir. Kazak edebiyatında olumsuz etki yaratan benzetme ve deyimleri incelersek, "kara niyet", "kara yürek", "kara tün", "kara mısıık", "kara küş", "kara bet", "kara jamılı", "kara basu", "karalı kün", "kara tutu", "kara tünek", "kara nan", "kara tigu", "kara tu", "kara köş", "kara şımıldık", "kara tizim", "kara kagaz", "kara uaiyımga salınu" ifadeleri yaygın olarak kullanılıyor. Her birinin kendi amacı ve kullanım yeri vardır. Halkımız, kötü niyetli ve kıskanç olan kişilere "kara niyetli" ve "kara jurekti" insanlar adını vermiştir. Bazen insanların yüzüne bakamayan, onurunu kaybetmiş insanlar "kara bet olduk" diyorlar. Kötü bir olay yaşandığında "kara bastı" ve "karaladı" tabirleri kullanılır. "Karalı kün" halk arasında yaşanan üzücü durumların ve acıların göstergesidir. Genel olarak siyah rengin kişi üzerinde batıl inançlardan çok daha fazla etkisi vardır. Mesela bildiğiniz gibi halk arasında "yolunuza kara kedi çıkarsa şanssız olursunuz" hurafesi çok yaygın. Ancak bu kadar olumsuz anlamlar yükleyen hurafelere inanmaya pek gerek yok. Çünkü çok eski çağlardan beri atalarımız siyah rengi kötülüğün sembolü olarak tanımlamışlar, siyah renkle ilgili bazı hurafeler uydurulmuş olabilir.

Araştırmacı A. Divaev'in eserlerinde Kazak geleneğine göre kocası veya yakın akrabası ölen bir kadın siyah bir elbise ve başına siyah bir eşarp takmaktadır. G. Musirepov "Jat kolında" adlı romanında şöyle diyor: "Kara küik peşter kara jamılğan aielderdi eske tüsiredi." (Kaidarov, 1986, s. 66)

Bu durum halkımızın siyah renge karşı olumsuz tutumunun açık bir kanıtıdır ve siyah rengin üzücü durumlarda, karanlık günlerde, ülkenin başına gelen zor zamanlarda kullanılması ve eski çağlardan beri bu rengin bir sembol olarak kabul edilmesidir. Kötülüğün ve tam tersini temsil eden bir renktir.

Eskiden Kazak halkı iyi bir insan öldüğünde evden siyah çizgili siyah bir bayrak çeker, yakınları da onun yasını tutmak için siyah elbiseler giyerdi. Bindiği at bir yıla kadar doldurulmuş, üzeri örtülmüştü. Eyerinde siyah bir örtü vardı ve göç sırasında ona önderlik ediyordu. Kazaklar, bir kişi öldüğünde mızrağa siyah bayrak takarak onu evden dışarı gönderir, defin sonrasında mızrağı kırma ritüeli yapılırdı. (Malbakov, Kosymova, 2010, s. 18)

Belirtilmesi gereken bir diğer önemli konu ise güncel siyah elbisedir. Bugün büyük dedelerimiz siyah elbise giymeyi ve siyah eşarp takmayı onaylamıyor.

Siyah kıyafet giymenin Kazaklara yabancı olduğunu, diğer insanların geleneği olduğunu düşünüyorlar ve buna karşı olumsuz bir tavır takınıyorlar. Bu yüzden Kazak kadınlarının başlarına daima beyaz eşarp taktıkları, kız kardeşlerimizin ise beyaz kimeşek taktıkları söyleniyor. Bu aynı zamanda siyah rengin sembolizminin de belli bir işlevini gösterir.

Ancak siyah renk ismine sadece olumsuz açıdan bakamayız. Ayrıca halkımızın kanaatinde siyah rengin sembolizmi iyi niyet anlamında da kullanılmaktadır. Siyah renk, kutsallığın, sadeliğin, üstünlüğün, kutsallığın, sabrın, bereketin, gücün, ayıklığın, uyanıklığın, bağımsızlığın, bilginin işareti olarak görülebilir. Mesela siyah rengeyle ilgili olarak iyi niyetle söylenen cümleleri inceleyelim. "Kara şanırak", "kara kazan", "kara ölen", "kara jer", "kara kazak", "kara bukara", gibi tabirlerin kendine has bir anlamı ve yeri vardır. "Kara şanırak"- büyük, kutsal, mukaddes bir evdir, "Kara kazan"- zenginlik ve efendiliğin işaretidir, bereket birliği olarak hürmet edilir, "Kara söz"- büyük, anlamlı bir kelimedir, "Kara ölen"- kadim bir sözdür şiirin orijinal şekli olan "Kara su" - yerden, düz zeminden çıkan su, "Kara halyk"- ise sıradan insanlar anlamına gelir. Aynı zamanda siyah hayvanlar beyaz hayvanlara göre daha sabırlı ve dirençlidir. Bu aynı zamanda siyah renkle ilişkilendirilen bir tür özelliktir.

Türk kültüründe siyah renk ölüm ve trajik olaylarla ilişkilendirilir. Eski Türk boyları toplumunda yas belirtisi olarak siyah renk kullanılmıştır. Siyah rengin üzüntü göstergesi olduğu biliniyordu. Türk ülkelerinin mevcut inanışlarında siyah renk kötülüğün, felaketin, açlığın, hastalığın ve ölümün işaretidir. Yasın rengi olduğundan Türk halkı, cenaze töreni sırasında sevdikleri veya yakınları öldüğünde beyaz elbiselerini çıkarıp siyah elbise giyerler. Siyah gömlekleri yoksa veya paraları yetmiyorsa gömleklerini siyaha boyarlardı. Başlarına siyah bir eşarp takmışlardı. Slovakya'da sevilen biri öldüğünde kadınların bir yıl boyunca siyah elbise giydiği, erkeklerin ise kol bandı taktığı söyleniyor. Türk mitolojisinde devletin ve milletin başkanına hakaret eden liderlere, dolandırıcılara, kanun ve örf ve adetleri tanımayanlara Kara Han denilmektedir. Siyah ismi sadece Türkler için olumsuz çağrışımlar yapmakla kalmaz. Ayrıca siyah renk cesaret, heybet, yükseklik anlamına gelir.

Türk mitolojisinde kara renk genellikle olumsuz varlıklarla ilişkilendirilir. Örneğin, Yer altı Tanrısı Erlik kara bir ruhtur ve kara çamurdan yapılmış bir sarayda oturur. Ayrıca, Şamanlar için kullanılan "Kara Demirciler" ifadesi de bu rengin olumsuz çağrışımlarını yansıtır (Toker, 2009, s.101).

Kara renk aynı zamanda ölüm, karanlık ve boşluk gibi kavramlarla da ilişkilendirilir. Örneğin, "kara gece" ve "kara tün" ifadeleri Türk kültüründe sıklıkla kullanılır ve bu ifadeler genellikle olumsuz anlamlar taşır (Çoruhlu, 2002, s.183).

Türkçede kara ruhlu, içi kara, gönlü kararmış, gözü kararmış, kara bağlamak, kara cahil, kara bela gibi ifadeler de insanın karakter ve hissiyatındaki olumsuz durumları dillendirmek üzere kullanılır (Ulukan, 2012, s.169).

Bunların yanı sıra, Türkler bazı durumlarda siyah elbise giyebilirler. Ancak, "Kara Donlu" tabiri genellikle bu renkteki kıyafetin Türk zihninde uyandırdığı olumsuz çağrışımları ifade eder. Örneğin, Türkler keşişlere "kara donlu" derler ve Dede Korkut'ta keşişlerden "kara donlu dervişler" olarak söz edili (Toker, 2009, s.102).

Sonuç olarak, Türk kültüründe kara renk genellikle olumsuz anlamlarla ilişkilendirilir. Bu renk ölüm, karanlık, boşluk, olumsuzluk, kötülük ve yas gibi kavramları temsil eder.

Ak, kara renklerle ilgili Abai Kunanbayev'in oğlu Abdirahman ile ak, kara renklerle ilgili yaptığı sohbetinden örnek getirebiliriz. Bir keresinde oğlunun zekasını test etmek isterken onlar konuşurken şunu sordu: "Kalkam, Abiş, bu yaratıkta beyaz madde asil mi, yoksa siyah madde asil mi?" Abiş şöyle diyor: "Beyaz madde değerlidir." Abai, "Öyle değil, siyah madde asildir" deyince babasının yüzüne bakıp gülen okullu çocuk, "Siyahın asil olduğunu nasıl söylersin?" diyor. Hakim "İnsan, dünyadaki bütün canlıları gözleriyle görür. Gözün beyaz kısmı görmez ama ortadaki küçük gözbebeği görür. Bu siyahın asaletinin kanıtıdır. Kağıt beyazdır ve insanlar ondan öğrenmezler, ancak üzerine yazılan siyah mürekkepten sanat ve bilgi alırlar. Gençlikte kişinin sakalı ve siyah saçları vardır. Yaşlanınca beyazlaşır, gençken zekası, bilgisi, gücü çok olur. Saç ve sakal ağarınca zeka, ilim ve kuvvet azalır. Hz.Muhammed'in karanlık gece Allah'ı görmeye gittiği, gündüz gitmediği söyleniyor. Gece siyah değil mi? Bu yüzden siyah ve beyazın daha asil olup olmadığını merak ediyorum. "Sonra Abiş şöyle demiş: "Bütün bunları nasıl buldun?" söylemelisin. Abai, "Ben bunu aklımla uydurdum" deyince, "Peki beyindeki akıl, beyin beyaz değil mi?" İkinci zihin ışıktır. Beyaz bir adama benzemiyor mu? Tauyup'un sözlerinden memnun olan Abai, oğlunun alnını kokladı. Dedemiz Abai siyah rengin beyaz renkten daha asil olduğuna inanırdı. Ayrıca siyah rengin beyaz renge üstün olduğuna dair çeşitli delillere de dikkat çekti. Bu hikâyeden birkaç noktayı anlamak mümkün. (Auezov, 1993, s.75).

Sonuç

Kazak ve Türk kültüründe beyaz ve siyah renklerin anlamını karşılaştırdığımızda pek çok benzerlik görülmektedir. Elbette Türkçe konuşan bir millet olarak Kazak ve Türk halklarının inanç konusunda benzer veya aynı görüşlere sahip olması şaşırtıcı değildir. Beyaz

ve siyah, gündüz ve gecenin, iyinin ve kötünün, yaşam ve ölümün simgeleridir. Zıt anlamlara sahip bu iki rengi bir araya getirdiğimizde bu iki renk olmadan bu dünyayı hayal etmenin imkânsız olduğunu anlıyoruz. Siyah renk kötülüğün sembolü olarak çalışılsa bile siyah olmadan beyaz rengin özünü ve özelliklerini bilemeyiz. Kötülüğün olduğu yerde iyilik vardır. Ve iyinin olduğu yerde mutlaka kötü bir şey olur. Kazak edebiyatının efsane, hikâye ve destanlarında siyah renk hakimdir ve sonunda beyaz renk galip gelir. Böylece her insan bu hayatın hem akıntısını hem de karanlığını yaşar. Hayatı boyunca tehlikelere maruz kalır, sınavlardan geçer, hayatın zorluklarını yaşar. "Beyaz" ve "siyah" renk adlarının sembolizmi, Kazak ve Türk dillerinde derin kültürel, tarihsel ve dilbilimsel anlamlar taşıyan bir konudur. Bu makalede, Kazak ve Türk dillerinde "beyaz" ve "siyah" renk adlarının sembolik anlamlarını inceleyeceğiz, bu renklerin kültürler arasındaki farklı sembolik değerlerini ve dilbilimsel bağlamlarını ele alacağız.

"Ak" renk adı, hem Kazak hem de Türk kültürlerinde saflık, temizlik ve asaletle ilişkilendirilir. Aynı zamanda ruhsal bir temizlik ve barış sembolü olarak da kabul edilir. Geleneksel Kazak kültüründe "ak", safiyet ve günahlardan arınmışlık kavramlarını temsil eder. "Ak saçal" kavramı masumiyeti, ve manevi temizliği simgeleyerek tarihsel uygulamalar, giyim ve ritüellerle ilişkilendirilir. Türk kültüründe ise ak'ın sembolizmi, sadece safiyetle sınırlı kalmaz, aynı zamanda maneviyat ve yücelik anlamlarını içerir. Edebiyat ve şiirde güzellik, aydınlık ve erdem duygularını uyandırmak için kullanılır. Bu anlamlar, kültürel ve törensel bağlamlarda "beyaz"ın derin sembolik anlamını vurgular.

"Kara" renk adının ise hem Kazak hem de Türk dillerinde farklı sembolik değerler taşıdığı görülür. "Kara" genellikle yas, matem, güç ve zarafetle ilişkilendirilen bir renktir. Kazak kültüründe "kara soz" ifadesi, gizemli bir bilgelik ve düşündürücü ifadeyi temsil eder. Türk kültüründe ise "kara" genellikle sofistikelik ve otoriteyle özdeşleştirilir, derinlik ve gizemle ilişkilendirilir. Sanat, giyim ve edebiyat gibi kültürel ifadelerde kullanımıyla, "kara" renk, zarafet ve gizem simgesi olarak kullanılır.

Bu renk adlarının sembolik anlamlarını tam olarak anlayabilmek için tarihsel ve kültürel bağlamın da göz önünde bulundurulması gereklidir. Kazak ve Türk toplumlarında bu renk terimlerinin sembolik anlamları geleneksel giyim, sanat, gelenekler ve ritüel uygulamalarıyla kapsamlı bir şekilde örülmüştür.

Dilbilimsel açıdan renk terimlerinin semantik yapılarının ve kullanımının incelenmesi, dil ve kültür arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Bu renk terimlerinin dildeki yapılarının, kültürel tutumları ve toplumsal temsiller arasındaki dinamik etkileşimi yansıttığı görülür. Renklerle ilgili anlamların ve kullanımının incelenmesi, dilbilimin çeşitliliğini ve bu renklerin bu kültürlerdeki anlam dokusunu ortaya koymak için önemli bir kaynaktır.

Kaynakça

- Aitova, N. (2005). "Kazak dilinde renk adlarının bilişsel semantiği", *Rengin Sembolik Doğası*.
- Auezov, M. (1993). *M. Auezovun ansiklopedisi*. Atamura Basımevi
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk mitolojisinin ana hatları*. Kabalcı Yayınevi.
- Kaidarov, A. (1986). *Sırga Tolu Tür Men Tüs*. Ana dili Basımevi
- Küçük, S. (2010). Türkiye Türkçesinde renk adları ve özellikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(10), 420-427.
- Malbakov, M., Kosymova, G. (2010). *Çok renkli bileşenli bileşik isimlerin bilişsel doğası*. [Yayımlanmamış, doktora tezi]. Abay Kazak Uluslararası Pedagoji Üniversitesi.
- Özdemir, S. D. (2019). *Türk halk anlatılarında dev motifi*. [Yayımlanmamış, doktora tezi]. Fırat Üniversitesi.

- Öztürk, Ş. (2015). *Türk kültüründe renk kavramı ve renklerin maddi kültür unsurlarına yansımaları* [Yayımlanmamış, doktora tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Smagulova, M. (2016). Adamdardın jas ereşeligine bailsnıstı tür tüstin psiholingvistikalık mani. *Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Dergisi* 6(305), s.182-193.
- Toker, İ. (2009). Renk simgeçiliği ve din: Türk kültür yapısı içinde ak-kara renk karşıtlığı ve bu karşıtlığın modern türk söylemindeki tezahürleri üzerine. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 50(2), s. 93-112.
- Ulukan, A. (2012). "Farklılığın renk ve sayılarda buluşan aynılığı" *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*. S. 48, s. 165-190. Erzurum.
- Yıldız, A. (2020). Kültürel bir gösterge olarak renk sembolizmi ve beyazın kültürel işlevleri. *Türk Ekini Dergisi Sayı 6*, s.42-43.

Extended Summary

Colors play a significant role in communicating cultural and symbolic meanings within different societies. In this comparative analysis, we explore the meanings attributed to the colors white and black in both Kazakh and Turkish languages. By examining the cultural contexts of these languages, we aim to gain insights into the similarities and differences in these colors' symbolic associations.

Beginning with the color "white," it holds a diverse range of symbolic meanings across varied cultures. In both Kazakh and Turkish languages, "white" carries associations with purity, cleanliness, and nobility. It is also frequently linked to concepts of spirituality, peace, and transcendence. In the context of traditional Kazakh culture, white is often associated with the concept of "ak saqa," which represents purity, innocence, and freedom from sin. In the Turkish language, "white" stands as a symbol of purity and innocence as well, often used in literary and poetic contexts to evoke sentiments of beauty, light, and virtue.

It is essential to explore the historical, social, and cultural aspects to comprehend the full symbolic spectrum of these color terms. Across Kazakh and Turkish societies, the symbolic significance of these colors within traditional clothing, art, customs, and ritual practices are deeply intertwined with their linguistic representations. This holistic approach offers insights into how these color names evoke emotions, cultural values, and social conventions, illustrating how the influence of colors transcends linguistic boundaries and directly shapes cultural identity.

The examination of these color names from a linguistic perspective provides valuable insight into the intricate relationship between language and culture. The symbols evoked by "white" and "black" in both Kazakh and Turkish languages unveil a vast cultural and emotional landscape, allowing for a better understanding of their profound meanings in broader societal contexts. These color names also reflect fluctuations in cultural attitudes and the dynamic interplay between language, cognition, and societal representation.

Meanings of "White" in Kazakh Language:

In the context of the Kazakh language, the color white, known as "ak" in Kazakh, carries several symbolic meanings. It frequently represents purity, innocence, and perfection. Additionally, white is associated with celestial and divine attributes, often linked to spiritual purity and godliness. In a socio-cultural context, white represents hospitality, peace, and hospitality, reflecting the traditional values of the Kazakh people.

Meanings of "White" in Turkish Language:

Similarly, in the Turkish language, the color white, known as "ak" shares various symbolic connotations. It is associated with purity, cleanliness, and sincerity. White is often used to represent innocence, virtue, and the absence of impurities in both the physical and spiritual sense. In cultural and social contexts, white is widely associated with weddings, symbolizing the beginning of a new life and purity of intentions.

Comparative Analysis of "White" in Kazakh and Turkish:

Both Kazakh and Turkish languages attribute similar meanings to the color white, emphasizing purity, innocence, and goodness. The common cultural and historical influences shared by these nations likely account for this similarity. The symbolic associations of white with spirituality and divine elements highlight the importance of religious beliefs within the Kazakh and Turkish communities.

Meanings of "Black" in Kazakh Language:

In Kazakh, the color black, known as "siyah" carries diverse meanings. While black is often associated with darkness, it does not inherently signify negativity in Kazakh culture. The color can represent strength, resilience, and power, particularly when associated with natural elements such as night, soil, and the vastness of the universe. Black can also be linked to formality, sophistication, and elegance.

Meanings of "Black" in Turkish Language:

In Turkish, the color black, called "siyah" also has multiple connotations. Black symbolizes mystery, secrecy, and unknown dimensions. It can represent authority, respect, and wisdom. Similar to the Kazakh language, black is associated with elegance, especially in formal attire and ceremonial contexts. However, black can also be seen as a color of mourning in some cultural subgroups.

Both Kazakh and Turkish languages associate the color black with elegance, sophistication, and formality. The symbolic meanings attributed to black in both cultures are relatively aligned, pointing to a shared understanding of its significance. However, the Turkish language tends to emphasize the mysterious and unknown aspects of black more prominently compared to Kazakh.

This comparative analysis demonstrates the similar symbolic meanings of "white" and "black" in the Kazakh and Turkish languages. Both colors are associated with purity and elegance, while also carrying additional connotations specific to each culture. The analysis highlights the cultural, historical, and societal influences that shape the symbolic representations of colors in these languages, providing insights into the shared values and beliefs of the Kazakh and Turkish communities.

